

Doç. Dr. Vecihi Sefa Fuat HEKİMOĐLU

**RUSYA VE TÜRKiYE TÜRKLERİNDE
TÜRKCÜLÜĐÜN TARİHİ**

**FİLİZ KİTABEVİ
İSTANBUL
2024**

Mayıs 2024

ISBN: 978-975-368-974-8

BASKI - CİLT

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Matbaacı Sertifika Numarası: 48596

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Tosyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(850)441 0 359
Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com

bilgi@filizkitabevi.com

Yayıncı Sertifika Numarası: 48596

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

Önsöz:

Türklerdeki milliyetçiliğin tarihi, Türklüğün tarihi kadar eskidir. Türklerin tarih sahnesine çıktıkları ilk günlerden başlayarak, Hunlar ve ondan sonraki Göktürkler döneminde birçok hükümdarın milliyetçi tavırları bazı kaynaklarda yer almıştır. Büyük Hun İmparatoru Ho Han Yeh'in Çin'e bağlı olarak yaşama teklifi, kardeşi Çi-çi Yabgu tarafından şiddetle reddedilmişti. Göktürkler zamanında yapılan "Orhun Abidelerinde" Türklük açık sözlerle ifade edilmişti. Bilge Kagan: "*Ey Türk Ulusu! Üstte gök basmasa, altta yer delinmese senin töreni ve ilini kim bozabilir*" demişti. Bilge'den önceki Göktürk hükümdarı Kapgan Kağan'ın devlet siyaseti içinde, Çin'de esir kalan Türkleri kurtarmak ve Asya'da yaşayan bütün Türk halklarını Göktürk Devleti çatısı altında toplamak yani "*Türk Birliğini*" sağlamak olduğu da bilinmektedir. Türklerin İslam dinini kabul etmelerinin ardından da Türkçü anlayış mevcudiyetini devam ettirmiştir. Kaşgarlı Mahmut ve Hoca Ahmet Yesevi eserlerini Türk dilinde yazarlarken, Karamanoğlu Mehmet Bey Türkçeyi resmî dil ilan ederek tarihteki yerlerini almışlardı.

"Türk Yurdu" fikrinin ortaya çıkış süreci, Türk halklarının tarih sahnesine çıkıp, çevresindeki birçok enik unsur ve devletlerle çeşitli alanlarda ilişkiler kurarak, M. Ö. 1000'li yıllardan başlayarak, M. S. 1. yüzyıla kadar gelen döneme denk düşmektedir. Bu fikrin meydana gelerek, çeşitli aşamalardan geçip, sosyo-politik ve manevî bir olgu olarak uluslararası arenada vücut bulması, Turan-Çin, Turan-Helen Âlemi, Turan-Arap Halifeliği, Turan-Moğol, Turan-Cungar ve Turan-Rusya gibi karşılıklı ilişkilerin kurulması devrinde, Türk halklarının kendi tarihi menfaatlerinin farkına vararak şuurlu bir şekilde mücadele yürütmeleriyle doğrudan bağlantıdır. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, Türkistan Birliği ya da geniş manada Türk Birliği ideali, Türk halkları-

nın tarih sahnesine çıkışıyla var olmuş, uzun asırlar boyunca ağır tecrübeler yaşayarak, söz konusu fikrin savunma bağımsızlığını kazanmıştır. Yüzyıllar boyunca Türklük bilinci, Bilge Kağan, Yusuf Has Hacip, Alişir Nevai ve Magjan Cumabayev gibi tarihî şahsiyetler tarafından değişik ifadelerle de olsa halka duyurulmuştu.¹ Tarih boyunca, Türklerin devlet kurdukları değişik coğrafyalardaki devlet adamları ve aydınları arasında bu fikri savunuların sayısını artırmak ta mümkündür.

Türkçülük, emperyalizme karşı mücadele eden Türk haklarının birliğini amaçlamış olan bir fikir akımıdır. 19. asrın sonlarına doğru, Osmanlı İmparatorluğu dağılma tehlikesi altında düşmüştü, aynı dönemde Türkistan, Kafkasya ve İdil-Ural boyu Rusya tarafından tamamen istila edilmiş durumdaydı. Bu duruma bağlı olarak Türkiye Türklerinde dilde sadeleşmeyle bağlayan Türkçü hareket zamanla siyasî bir içerik kazanmış ve Osmanlı İmparatorluğun çöküşüne çözüm yolları aramıştı. Rusya Türklerinde ise emperyalist Çarlık rejiminin Ruslaştırma ve Hıristiyanlaştırma politikalarına tepki olarak doğan Türkçülük, 1917 yılı devrimlerinin ardından meydana gelen siyasî ortamdaki bağımsızlık hareketinin önemli bir bölümünü teşkil etmiştir.

Korumacı ve ilerici maksatla ortaya çıkmış olan Türkçülük bu yönüyle yayılcı ve agresif politikaları hedeflemiş olan Panslavizm ve Pancermenizm'den önemli farklılıklar ihtiva eder. Türkiye ve Rusya'daki Türkçülerin nihai amaçları, bağımsız bir devlet kurmak ve dünyada özgür milletlerle eşit seviyede modern dünyaya uyum sağlamaktır.

Bu kitapta, Türkiye ve Rusya Türklerinde Türkçü politikalar, tarihî olaylar sistematik, bilimsel, objektif ve ilmî esaslara göre analiz edilmiş ve karşılaştırmalı olarak sunulmaya çalışılmıştır.

¹ Mambet Koygeldiyev, *Uttık Sayasi Elita*, Jalın Baspası, Almatı 2004, s. 214.

İÇİNDEKİLER

Giriş:	1
Bibliyografik İcmal	7
Türkiye’de Türkçülük Fikrinin Doğuşu	20
Rusya Türklerinde Türkçülük Hareketi.....	50
a. Kazan Türklerinde Türkçülük.....	50
b. Azerbaycan’da Türkçülük	59
c. Türkistan’da Türkçülük	65
Türkçülük Fikrinin Toplumsal Hayata Etkisi.....	82
Türkçülük Fikrinin İdeologları	106
a. İsmail Gasprıralı.....	106
b. Yusuf Akçura	121
c. Ziya Gökalp	134
d. Hüseyinzade Ali Turan.....	146
e. Ahmet Ağaoğlu.....	152
Rusya Türklerinin Gerçekleştirdikleri Kurultaylar ve Programları.....	159
a. Rusya Müslümanlarının Petersburg ve Nijni Novgorod’da Gerçekleştirdiği Kurultaylar.....	159
b. 1-11 Mayıs 1917 Bütün Rusya Müslümanları Kongresi.....	167
Cumhuriyet Devri Türkiye’de Türkçülük	183
1917 Yılı Devrimleri ve Rusya Türklerinin Millî Devletlerini Kurma Girişimleri	196
Sovyetler Birliği’nde Türkçülüğün Kaderi ve Milliyetçi Komünizm İdeolojisi.....	246
Sonuç	278
Yararlanılan Kaynaklar	285

